

Straff, sikring og tvangsarbeide.

Av direktør CONRAD FALSEN.

Vår strafferett ser i straffen et onde som samfundet påfører den som overtrer dets lover. Det er staten og alene den som kan straffe, og som grunnlag for straff må ligge lov og dom. Grunnloven har i sin § 96 tydelig bestemmelse herom: Ingen kan dømmes uten etter lov, eller straffes uten etter dom. Det blir således folket selv gjennom sine stortingsvalgte representanter som har i sin makt å fastsette straffens område og rekkevidde. I sterke politiske brytningstider ligger der ofte en fare i det, idet der lett kan settes straffebestemmelser hvis berettigelse ikke i første rekke er strafferettslig, men politisk. Ensidig innstilte politikere mener ofte at de ved å onigi sine kjepphester med tilstrekkelige straffebestemmelser, skal få fort dem ut i samfundet og gjort dem levedyktige. De kommer som regel tilkort, fordi de ikke regner med at straffen i bunn og grunn er et onde som menneskene ikke frivilig underkaster sig uten at de føler at straffen samfundsmessig og i det enkelte tilfelle er på sin plass. Ut fra disse betraktninger kommer man ikke forbi at samfundet og straffeloven må gå hånd i hånd. Det hjelper intet å belegge handlinger med straff om den er aldrig så stor, hvis grunnlaget for straffen svikter. For oss moderne mennesker ligger det også noe fjernt at straffen skal være et onde og at man skal slå sig tilro med det. Samfundet som sådant kan ikke ha noen livsopgave i å påføre sine medlemmer et onde selv om de har forgått sig mot rettsordenen. Det må være

nokk for samfundet og dets orden at der blir sørget for at alle som forgår sig blir behandlet på den måte som for hver enkelt av dem er nødvendig for å bringe dem fra et asosialt til et sosialt individ. Ved en sådan ordning vil strafferetten fra å være et håndverk som nu snart alle fuser i, bli en videnskap som må kreve et spesialstudium av samfundsomfattende omfang. Straffen har så inngripende betydning for de dømte at man bør være uhyre varsom med å la den fastsettes av ukyndige, selv om de har juridikum.

Mange mennesker er så tåpelige at de tror at det er nokk å konstatere at der er begått en forbrytelse og så slå op i lovboken og finne et passende antall dager og måneder eller år som straff for det, og dermed skulde delinkventen, når straffen var sonet, vandre ut av fengslet som et nytt og bedre menneske som aldri vil forgå sig påny. Den gamle kulsvietro på fængselsstraffe som det ene saliggjørende får man nokk opgi. Spørsmålet om å gjøre en forbryter sosial er ikke og kan ikke i første rekke bli et fængselsspørsmål, men vil alltid bli et samfundsspørsmål. Det er individet selv og hans arv og kår som er avgjørende for hans sosiale innstilling eller mangél på sådan.

Ved hver enkelt forbrytelse som begås og ved hver forbryter som man treffer, møter man så mange sosiale og individuelle problemer, at man med full rett kan føle sig hjelpeløse. Det er en sørgelig kjennsgjærning at samfundet ikke gir levelige vilkår for alle dem som blir satt inn i verden og derved er gitt retten og plikten til å leve. Selv for normalt velutrustede mennesker er tilværelsen i vår tid blitt en alvorlig kamp, men tenk da på alle dem hvor den åndelige og moralske utrustning mangler. Disse mennesker skal jo også leve, og da de simpelthen ikke greier det, vil det gå dem galt. Det blir derfor også naturlig, at det i en stor rekke blir fra disse mennesker at våre forbrytere rekrutteres.

Den svenske professor i psykiatri, *Olof Kinberg*, har med full rett slått fast:

1) at sinnssykdomme og psykisk abnormitet av forskjellig slag er mange ganger hyppigere blandt kriminelle enn blandt den ikke kriminelle befolkning.

2) at forbrytelser er betydelig hyppigere blandt sinnssyke enn blandt ikke sinnssyke.

3) at visse forbrytelser har særlig utpreget patologisk karakter (herunder forbrytelser som mord, mordbrand, sedelighetsforbrytelser, ærekrenkelses) og

4) at vaneforbrytere består så godt som utelukkende av psykisk abnorme eller defekte personer.

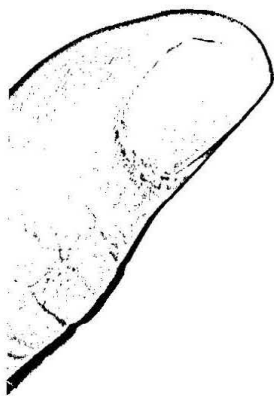
Innen vårt eget land har særlig overlæge Dahlstrøm gang på gang påvist at der er to store faktorer som man må regne med ved våre forbrytere nemlig arv og kår. Disse to faktorer er tandhjul som griper inn i hverandre. Det er meget vanskelig bestandig å påvise de rene tilfeller. I strafferetten må man alltid regne med de menneskelige skropeligheter og samfundets brøst og mangler. La oss på denne bakgrunn prøve de forskjellige straffeteorier og søke å danne vårt eget straffebegrep ut fra den samfundskultur som vi har nådd.

Den gamle bestemmelse i Frostatingsloven om at den som ikke vil unde andre lov, han skal heller ikke selv nyte lov, må vi straks sette ut av betraktning. Den puerile gjengjeldelses- og hevntanke hører ikke et moderne samfund til. Derom kan man vel si at der hersker full enighet. Men selv om man iklær hevntanken rettferdighetens kappe og hevder at den som gjør noe galt skal sone for det, vil man ikke føle sig tilfreds. For å kunne bringe et sonoffer må man ha trang til å sone, ellers taper hele sonofret sin etiske verdi og blir uten betydning. Det nytter ikke om sonofret blir sterkere og sterkere, eller med andre ord straffene strengere og strengere, således at det løper ut i det rene avskrekkelsesprinsipp. Jeg skal selvfølgelig medgi at der finnes enkelte mennesker på hvem skrekk for straff bidrar til at de holder sig i skinnet, men på de fleste forbrytere blir selve straffetrusselen betydningsløs, dels fordi

de er så psykisk avstumpet og dels fordi straffens følger, fengselsopholdet, ikke har noen avskrekkende betydning, så humant som vårt fengselsvesen for tiden er. Det er en kjennsgjerning, at jo mere innforlivet forbrytere blir i fengselslivet, desto mindre avskrekkende virker det. Avskrekkelsesteorien kan muligens ha sin berettigelse likeoverfor førstegangs lovovertridere, men er totalt betydningsløs like overfor alle andre. Det er derfor helt malplasert, når man mener at økede straffer for sedelighetsforbrytere vil føre frem, fordi man her omtrent uten unntagelse står overfor personer av psykopat klassen. Etter de strenge straffer som vi i 1929 fikk for sedelighetsforbrytere, viser det sig at sedelighetsforbrytelsene i sin almindelighet og sedelighetsforbrytelser mot barn i særdeleshel har steget sterkt. Det viser tydelig at skjerpelse av en på forhånd streng straffe-trussel er ganske hensiktsløs som almindelig forføining til å stanse forbryterskheten. Generalprevensjonsteorien fører ikke frem, fordi man ikke i kriminalpolitikken kan regne med normalt utviklede individer. Skal man gjøre regning med en moderne strafferettspleie, får man forlate generalprevensjonen og søke over til individualprevensjonen.

Vi må anerkjenne samfundets rett og plikt til å beskytte sig selv og sine medlemmer, og vi må på den annen side hevde at de som forgår sig mot de av samfundet fastsatte lover må finne sig i den straff som man finner formålstjenlig. Denne straffs hovedopgave og hensikt må være å sikre sig den enkelte lovovertreder og gjøre ham til et nyttig menneske som holder sig innenfor samfundets ramme. Samfundsmedlemmene selv får sørge for at rammen er elastisk og ikke blir tilrustet av gamle fordommer og stivbenet byråkratisme.

Så lenge vi holder paa straffen og ikke har noe annet effektivt middel i kampen mot forbrytere, får vi søke å anvende den med fornuft og ikke automatisk. Vi må holde oss strengt for øie at fengselsstraffens nytte utover det å holde menneskene vekk fra samfundet i kortere eller lengere

tid, er vanskelig eksakt å påvise. Selvfølgelig er der mennesker som ved et fengselsophold forbedres og andre som tar sin skrekk så de fremtidig holder sig vekk. Men man kan ikke påstå at ikke disse mennesker vilde holdt sig vekk fra nye forbrytelser selv om ikke fengsel var blitt anvendt. For de fleste er fengselsstraffen anvendt for første gang innledning til en serie fortsatte fengselsophold. Dette har sine årsaker i forskjellige forhold. Først og fremst er det å bli satt i fengsel så vanærende for de fleste mennesker at de derved får et fengselstempel som de aldri senere makter å vaske av sig. Der utføres et stort samfundsmessig arbeide fra en rekke mennesker og foreninger for å søke å rette op igjen de dømte og gi dem et arbeide under like forhold med fri arbeidere ved løslatelsen. Men oppgaven er dessverre så hemmet av den dømtes fengselspsykiske innstilling om man så vil, at selv om forholdene utad blir lagt aldri så vel tilrette, så vil der innad hos den løslatte ligge igjen et omt punkt som selv psykoanalytisk vanskelig lar sig fjerne. La oss kalle det et samvittighetspunkt som er gjenstand for en rekke komplekser for å bruke moderne sprogbruk. Man taler så ofte om at straffen sones. Javist sones den utad, overfor samfundet, men innad likeoverfor ens innerste jeg sones den som regel aldri. Samvittighetspunktet blir liggende igjen og der skal intet til å få det til å virke i hemmende retning på den løslatte, som jo formelt og samfundsmessig sett er en fri mann. Ett blikk, et uoverveiet ord, eller en kjent av fengslets voktere eller belegg er nokk til å gi komplekset utslag som kan forspille alle gode forsetter og bringe ham ut i selvopgivelsens eller likegladhetens stadium. Mere skal der ikke til for straffens forbedrende virkning er spilt.

For det annet er fengselsstraffen således som den anvendes her i landet av tilvennende karakter. Man begynner med de små straffer og stiger langsomt til de større. Man vennes jevnt og langsomt til å finne sig tilrette i fengslene.

Det skjer på samme måte som med alle som går tilgrunne av narkotiske midler. De begynner smått og pent, tilvennes jevnt og sikkert og blir tilslutt en slave av midlet.

For det tredje har våre fengsler en særlig sløvende virkning på dem som settes inn der. Det hele er grått i grått. Fangene får ikke følge med i tiden. De blir så akterutseilet, at når de kommer ut maa de være meget forsiktig for ikke å rope sin uvitenhet. Fengselsstyret utgir vistnok hver 14. dag en miniatyravis, som kalles »Bladet«, men dets redaksjon fyller ikke tidens krav. »Bladet« er i sin nuværende form langt fra, hvad der må kreves av en fengselsavis. Dessuten er våre fengsler så dårlig utstyrt med funksjonærer og hjelpemidler, at de ikke kan make å lære op dem, som settes inn der eller i det hele å søke å holde deres fagkyndighet på hoide med tiden. Jeg har truffet fanger, som har sittet optil halvår og glodd i taket fordi det fengsel, som vedkommende har sittet i, ikke har været overensstemmende med fengselslovens ånd og bokstav, men ene og alene et lager for dem, som har forgått sig. Man kan jo ikke drøfte straffens hensiktsmessighet sålenge fengslene er så overfylt, at arbeidsdriften må settes ut av virksomhet.

For det fjerde er fengselsstraffen helt ødeleggende og direkte samfundsskadelig sålenge man ikke har de moderne anstalter, som loven og vår tids samfundsopfattning krever. Sålenge man ikke har annet å by enn Akershus og dertil må blande sammen forvaringsfanger med drukkenbolter og løsgjengere, som for en dels vedkommende ikke er kriminelt straffet, og lar nybegynnerne sitte i fengsler uten effektivt arbeide og nødvendig åndelig trening, får man søke å rope et varsko mot å bruke fengselsstraffen uten at den er uomgjengelig nødvendig. Vårt fengselsvesen har lagt hovedvekten på fellesanstaltene istedenfor på celleanstaltene. Ennøg i 1915, da man bygget en av Europas mest moderne anstalter, gikk man hen og bygget ottemannsbarakker, og da man for et par år siden anla en

pleieanstalt i tilbygning til Sem gamle fengsel, kunde fengselsstyret ikke dy sig, men måtte bygge en anstalt med store fellessaler. Det er disse fellesfengsler, som holder forbrytere i ånde og som helt og holdent hindrer ethvert tiltak når det gjelder å forbedre menneskene. Ethvert menneske snakker jo om det som ligger dem nærmest, og det er da klart at forbrytere drøfter sitt fag, nemlig forbrytelsene. Enhver effektiv fangebehandling og ethvert håp om nedgang i forbrytelsene kan vi ikke gjøre regning med før det nye landsfengsel med sine 300 celler blir ferdig. Det krever 3,6 millioner, men vårt land er ikke så utarmet, at det ikke kan hevde sig, når det gjelder forbryterne.

For ikke å bli beskyldt for ikke å være helt korrekt, vil jeg opplyse, at man i Botsfengslet har et cellefengsel på 200 celler. Således som situasjonen er blitt her i landet, må det imidlertid av samfundsmessige grunner ta imot forvaringsfanger i meget stor utstrekning. Det er bygget for unge lovovertrедere, men disse må vike for de samfundsfarlige. Det er så soleklart og naturlig at alle ansvarlige myndigheter må være enig i det. Men det er selvfølgelig hårdt at den nyttige ungdomsopdragelse skal måtte settes tilside for opbevaringen av de håpløse.

Ut fra disse betraktninger skal jeg søke å skissere den behandling og de ønskemål, som bør kreves for å få en rasjonell behandling av alle forbrytere. Jeg går nemlig ut fra, at der ikke vil bli tale om å berøve samfundet rett til å hevde sin autoritet og straffe dem, som ikke vil bøie sig for den. Midlene hertil er straff, sikring og tvangsarbeide.

Men forut for anvendelse av disse tre onder må der gå en noiaktig undersøkelse av de enkelte individer. Vår påtalemyndighet er sikkert godt nokk utstyrt, når det gjelder å bringe på det rene de ytre faktiske omstendigheter ved enhver forbrytelse. Men det ofrer ikke på langt nær nokk arbeide på å bringe lovovertrедeres personlige forhold på det rene. I de fleste saker nøier man sig med å konsta-

tere navn, fødselsår, og dato samt stilling og om de er gift. Ved en kontroll herav, som vi pleier å foreta i anstalten, viser det sig meget ofte at de dømte heter noe ganske annet enn det, de er dømt for. Fødselsår m. v. er også meget ofte feilaktig. En stor del forbrytere liker ofte å smykke sig med navner, som de i virkeligheten ikke har. Det er derfor nødvendig at politiet ofrer betydelig mere tid og arbeide på å bringe forbryterens personlige forhold på det rene. Herunder bør de bistås av psykiatrisk utdannede leger, som kan foreta en effektiv undersøkelse av personenes mentalitet. Det koster tid og arbeide, men begge deler er vel anvendt, idet man derved vil sortere ut endel mennesker, som hører hjemme i asyler, fra fengslene og atter andre vil i tidens løp bli underkastet sikring således at man i tide kan anbringe dem på hensiktsmessigste måte. Den psykiatriske undersøkelse, som alle forbrytere bør undergå, vil meget snart reformere hele vårt straffesystem og bringe orden i det kaos, som nu hersker. Ved denne ordning vil man meget tidlig få skilt ut på den ene side alle dem, som man ved opdragende virkning og straffeunntatelse kan få reddet fra fengsel og undergang, og på den annen side samlet op og uskadeliggjort alle dem, på hvem ethvert straffemiddel er hensiktsløst, enten fordi de er nedsatt tilregnelige eller fordi de er så forherdet, at intet middel hjelper på dem. Det vil forresten snart vise sig at overgangen mellem de nedsatt tilregnelige og de håpløse er temmelig flytende.

Jeg antar at alle kan være enig i, at hvor det gjelder barn, må man finne andre midler enn straff. Tiltross for at den kriminelle lavalder er 14 år, bør man komme så langt, at all ungdom under 18 år henvises til vergeraadene og de til disse hørende skolehjem.

Men det er ikke nokk å bli stående ved de rent unge, som vergerådene bør ta sig av. Ved alle førstegangss lovovertrædelser bør man anvende betinget dom i størst mulig utstrekning. Ved lov af 22. februar 1929 er der også gitt

en sterk utvidet adgang til å la straffens fullbyrdelse utstå, hvis det er særlig grunn til å anta, at straffens fullbyrdelse ikke er nødvendig for å avholde den skyldige fra nye straffbare handlinger. Det er bestemt, at retten ved avgjørelse herav særlig skal ta i betraktning beveggrunnen til den straffbare handling og dennes ytre omstendigheter, den skyldiges alder, forstandsutvikling, karakter, vandel og omgang, om han har avgitt en uforbeholden tilståelse uten å anta, at der forelå beviser mot ham, om han har ydet fornærmede erstatning og opreisning eller erklært sig villig dertil og om der er gått lang tid etter handlingens foretagelse.

Som man ser, kræves der ved disse saker meget nøiaktige og detaljerte opplysninger om de personer, som det gjelder. Man har fått et meget godt grunnlag, som bør utbygges for alle straffesaker. En undersøkelse på bred basis er likeså betydningsfull, hvor der kan bli tale om fengselsstraff, som i de tilfelle, hvor der er tale om betinget dom.

Det er å beklage, at selve adgangen til å gi den betingede dom er innsnevret ved 3 unntagelsesbestemmelser. For det første kan dommen kun utsettes, såfremt den skyldige idømmes bøter, hefte ikke over 2 år eller fengsel ikke over 1 år, for det annet maa den skyldige ikke ha sonet fengselsstraff i løpet av de siste 5 år før den straffbare handlingens foretagelse, og for det tredje må vedkommende ikke nu dommes eller tidligere være dømt for en rekke handlinger som er nærmere nevnt i loven. Det gjelder først og fremst endel almenfarlige forbrytelser som heldigvis forekommer meget sjelden og dernest omtrent alle forbrytelser mot sedeligheten. Videre kan domme ved grov legemsbeskadigelse, drap, fosterfordrivelse av andre enn moren samt ran ikke gjøres betinget.

Jeg kan godt forstå den tanke, som ligger til grunn for at visse større og samfunnsfarlige forbrytere bør i fengsel, men det er et spørsmål om man ikke burde ha begrenset unntagelsene betydelig mere enn gjort. Man skal ikke være

så redd for å gi betinget dom to ganger, hvor det gjelder mindre forbrytelser, og heller ikke for å gi en betinget dom i en sedelighetssak, hvor man opriglig mener, at man ved en sådan dom vil opnå det samme som ved en fengselsstraff. Sålenge samfundet ikke har råd til å sørge for en opdragende behandling av unge lovovertridere mellom 18 og 21 år, bør man iallfall kunde prøve dem ved en betingelse istedenfor å anvende en fengselsstraff, som for de flestes vedkommende for alle tider vil bringe dem et stempel, som de aldri vil bli kvitt.

Det er bittert å være vidne til, at samfundet kun har råd til å gi en lov om opdragende behandling av unge lovovertridere, men ikke kan finne midler til å sette den ut i livet.

Vi har nemlig loven af 1. juni 1928 om opdragende behandling for unge lovovertridere. Denne bestemmer i § 1 følgende: Når retten idømmer en person, som har fylt 18 år, men ikke 23 år, straff av fengsel for en eller flere forbrytelser, og den ikke bestemmer, at fullbyrdelsen skal utsettes, skal den overveie, om der under hensyn til domfeltes fortid, karakter og livsførsel er grunn til å anta, at han trenger en opdragende påvirkning i en arbeidsskole for å holde sig fra å begå nye forbrytelser, og at sådan påvirkning vil være formålstjenlig. I bekræftende fall bør retten i dommen gi påtalemyndigheten bemyndigelse til å anbringe domfelte i en arbeidsskole.

Loven gir derpå en rekke utmerkede bestemmelser om denne arbeidsskoles ordning og legger helt vekten paa den opdragende og faglige oplæring. Her er der ikke tale om straff, men om fornuftig disiplinærende opdragelse. Enhver, som personlig har anledning til å besøke lignende arbeidsskoler i utlandet som de engelske Borstal institusjoner og ungdomsanstaltene i Hannofersand og Wittlich, vil bli imponert over den samfundsmessig- og moralskopdragende betydning, som disse anstalter har.

Foruten en fullt moderne lov på dette område, har vi ogsaa en anstalt, nemlig Bredtveit, som vil egne sig utmer-

ket til dette bruk ved en påkostning av en halv million kroner. Skulde det virkelig være for meget forlangt, at samfundet setter den anstalt i drift og loven i kraft. Er vårt land så fattig, at vi ikke har råd til å anvende denne usle halve million for å stoppe tilgangen til fengslene. Aner noen, hvad hver ungdom, som spares for fengslene, virkelig er verd, ikke blott ut fra menneskelig vurdering, men også i direkte samfundsutgifter? Det er noe visst uhyggelig i en strafferettspleie, hvor hovedreglen nu skal legges på å samle op de ødelagte, istedenfor å redde nybegynnerne. En bedre anvendelse av Vinmonopolets overskudd finner man ikke, enn å nytte det til å sette istand denne ungdomsanstalt.

Det er bittert, at man ikke har noe annet å falde tilbake på enn den tidsbegrensede straff.

Likeså nødvendig som straffen er, likeså farlig er den tidsbegrensede fengselsstraff. Først og fremst, fordi man aldri på forhånd vet, hvordan mennesker vil reagere likeoverfor straffen, og fordi den fastsettes så uensartet og vilkårlig, at man ofte forferdes. Selve strafferetten er vel et av de fag, som våre jurister befatter sig minst med. De får nokk endel teoretiske kunnskaper, men dermed blir det. De fleste har besøkt noen rettsforhandlinger og har anvendt en halv times tid med å kikke på Botsfengslet og Akershus. De har fått et innblikk i statsadvokatens strengheit og forsvarerens veltalenhet og har sett et fengsels ytre og litt av dets indre soliditet, men de har ikke det ringeste kjennskap til de mennesker, som sitter bak de tunge og solide døre, som de har gått forbi. De har aldri været vidne til de tragedier, som et fengsel daglig oplever. De har aldri stått ansikt til ansikt med en ung forbryter og noen minutter senere ved hans lik. De har aldri været vidne til, at en gammel pyntelig mann, som man har snakket med i årevis, plutselig gripes av vanviddets uforklarlige ulykke, og de har aldri sett mennesker kjempe med redselen for sig selv i den lukkede celle. Skulde man skrive en bok

om det, vilde nokk samfundets syn på fengselsstraffen bli et annet end det lyse syn, som biskop Bergrav og dr. Bugge har malt frem i sine bøker. Vel er det så, at fengselsstraffen på mange virker likegyldig, nærmest irriterende, men på de fleste virker den langt dypere og bitrere enn folk flest aner. Våre dommere skulde derfor legge langt større studium og interesse i menneskets psykiske innstilling enn i den rent forbrytertekniske side av selve forbrytelsen. De små straffe er betydningsløse, fordi de domfelte ikke opnår den ro og selvgranskning, som de domte må ha for å komme til oppjøret med sig selv, og de lange straffer, som stadig stiger, er også litet nyttige fra forbedringssynspunktet, fordi man i redisivistene står likeoverfor mennesker, som må anses som håpløse for almindelig tidsbegrenset fengselsstraff. Sålenge vi holder på de tidsbegrensede straffer, får vi iallfall fra disse holde vekk nybegynnere og de nedsatt tilregnelige samt de virkelig farlige.

Jeg har tidligere nevnt, hvordan de første bør behandles. De sidste bør sikres og forvares i særskilte anstalter.

Fengselsstraffen får man anvende på de normale forbrytere, som ikke egner sig for opdragende behandling, og heller ikke er mentalt defekte eller forherdede i den utstrekning, at straffen er uten nytte. Straffen får man, sålenge man ikke holder på de helt ubestemte straffe, avpasse efter forbryternes samfundsmessige innstilling på den ene side og forbrytelsens farlighet på den annen. Man har lovens optrukne strafferamme for de forskjellige forbrytelser å gå efter, men innenfor den får man følge sin samvittighet og den mening, som man efter de nøieste overveielser finner er riktigst, og man bør se helt bort fra de stadige skrik, som lyder paa strengere straffer. Det blir nu ikke straffens lengde, som er det avgjørende, men dens virkning på den enkelte og fremfor alt de levevilkår, som vi byr de løslatte. Hermed forlater vi de normale lovovertredere og går over til de mere eller mindre abnorme.

Sikringsmidler anvendes efter vår strafferett like overfor

to grupper personer, nemlig de forminsket tilregnelige, som kan sikres, og de farlige, som kan forvares. Likeoverfor begge kategorier kan straff anvendes, hvor der ikke er tale om erklærte sinnssyke, men foruten straff blir der også tale om sikring eller forvaring i et tidsrum, hvis maksimumsgrense settes av retten for hvert enkelt tilfelle. Allerede vår straffelov av 1902 kjendte disse begreper, idet den i § 39 åpnet adgang til å sikre sig personer, som var farlige for rettsikkerheten på grunn av utilregnelighet eller forminsket tilregnelighet og i § 65 åpnet adgang til forvaring i lengere tid af særlig samfuntsfarlige personer. Begge bestemmelser blev en meget stor skuffelse i praksis, og det er betegnende, at i årene 1905 til 1929 blev bare 7 menn tatt i forvaring.

Det er en ganske naturlig og riktig tankegang, at samfundet søker å sikre sig de abnorme og farlige forbrytere, og at denne sikring gjøres så effektiv som mulig. Det mente sikkert også Stortinget, da det vedtok lovforandringen av 22. februar 1929, som på 3½ år skaffet os 294 personer, som blev dømt til sikring eller forvaring. Den 1. april i år satt der på sikring ialt 100 menn, og 77 sonet straff, som skulde efterfølges av sikring.

Det er ganske fristende å sammenligne disse tall med to andre land, som har en lignende ordning. I Sverige blev der i de 3 år 1928—1930 ialt tatt 44 menn i forvaring som forminsket tilregnelige og 27 i forvaring som farlige. Alt i alt var der den 1. januar 1931 sikret 35 menn og forvaret 24.

I England blev der i 3-året 1926/28 gjennomsnittlig 31 menn dømt til forvaring og ialt var der den 1. januar 1929 tatt 126 menn i forvaring.

Når resultatet er blitt en så rik sikrings- og forvaringskost her i landet, skyldes det ikke, at grunntanken i loven er feil, men nærmest at man gik for haardt tilverks med en gang. Loven blev noe vel raskt satt ut i livet, og de skjønsmessige avgjørelser, som denne lov er så rik på,

blev lagt i feile hender. Man overløt et utall av dommere å avgjøre om der var grunn til å anta at en rekke forbrytere påny vilde forgå sig og lot det uten barmhjertighet bli grunnlaget for en så alvorlig avgjørelse, som om vedkommende skulde sikres i et meget stort antall år. Man glemte å drøfte, hvordan denne sikring skulde foregå, hvad man egentlig mente med den og lot sikringens anvendelse bli avhengig av justisdepartementets politiske chef istedetfor av en sakkyndig nevnd. Man blir derfor nødt til å underkaste sikringen en ny praktisk revisjon for å unngå, at den av sig selv skal sprengne fornuftens ramme og for å unngå at vårt fengselsvesen skal bringes til kaos, fordi det har fått opgaver å vareta, som ligger utenfor rammen av de fengsler, som vi nu har. Det hadde været naturligere og fornuftligere, om man først hadde ordnet fengselsvesenet for man satte ut i livet sikringslovene som med en gang sprengte dets ramme. Noe tilbaketog på sikringslovens område bør man ikke gå til, men man må forsøke å moderere den og sørge for, at dens anvendelse blir mere ensartet enn nu er tilfelle. For å forstå dette må man se litt nærmere på grunnlaget for anvendelse av sikring og forvaring.

Sikringsbestemmelsene er tatt inn i strl. §.39, som bestemmer, at hvis en ellers straffbar handling er foretatt i sinussykdom eller bevisløshet eller en straffbar handling er begått i bevisløshet, som er en følge av selvforskyldt rus (§ 45) eller under en forbigående nedsettelse av bevisheten eller av en person med mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner, og der er fare for at gjerningsmannen på grunn av en sådan tilstand atter vil foreta en handling som foran nevnt, kan retten beslutte at påtalemyndigheten i sikringsøiemed skal

- a. anwise eller forby ham et bestemt opholdssted,
- b. stille ham under opsikt av politiet eller en dertil særlig opnevnt tilsynsmann og pålegge ham å melde sig for politiet eller tilsynsmannen til visse tider,
- c. forby ham å nyte alkoholholdige varer,
- d. anbringe ham i betryggende privat forpleining,

- e. anbringe ham i sinnssykeasyl, kur- eller pleieanstalt eller arbeidshus, såfremt der er adgang hertil efter almindelige forskrifter, utferdiget av Kongen,
- f. holde ham i fengslig forvaring.

Og videre har loven bestemt, at hvis der på grunn av sådan tilstand er fare for en rekke almenfarlige forbrytelser og forbrytelser mot sedeligheten, skal retten beslutte anvendelse av sikringsmidler. Som man her ser, er det et medisinsk spørsmål, som i første rekke foreligger. Det er tale om mere eller mindre abnorme mennesker. Man står i de allerfleste tilfeller likeoverfor lægespørsmål av den aller største vanskelighet. Når man dertil er opmerksom paa, at de eneste sikre anstalter, som man kan anbringe disse mennesker i, er tvangsarbeidshus eller fengsel, når der ikke er tale om sinnssykdom, vil enhver forstå at man her har skaffet sig vanskeligheter som likefrem er uloselige når det gjelder hensynet til en moderne, human behandling av de enkelte, og de største fengselsmessige vanskeligheter fordi man blir nødt til å blande de nedsatt tilregnelige sammen med normale forbrytere og tvangsarbeidere. Jeg kan inderlig godt forstå, at der hos våre sinnssykelæger blir en tendens til å erklære en rekke forbrytere for nedsatt tilregnelige, istedenfor sinnssyke, idet man jo derved opnår å få dem overført til fengselsvesenet istedetfor til asylene. Og der vil alltid bli en stille kamp mellom lægene ved fengslene og asylene, om hvilke personer er sinnssyke eller nedsatt tilregnelige. Dette spørsmål vil aldri bli tilfredsstillende løst, før vi får en psykopatanstalt som kan ta imot alle sikringsfanger. Denne anstalt maa bygges i forbindelse med Reitgjerdet asyl, og dets leder må være en læge. I denne psykopatanstalt må der kunde herske meget stor frihet. Det blir interneringen som blir anstaltens hovedformål, og innenfor dette hensyn må de enkelte individer kunde opnå de goder som er forenlig med anstaltens orden. En skal huske på at det her er vitterlig syke personer som ikke kan hjelpe for sin tilstand. Man bør også for de sikrede

frafalle all straff, idet denne er uten hensikt. Det må være nokk med sikringen.

Forvaringen derimot som er bestemt i strl. § 39 a angår de normale forbrytere som forgår sig gang på gang. Her bestemmer loven, at har tiltalte gjort sig skyldig i en eller flere forsøkte eller fullbyrdede forbrytelser, som angår en rekke nærmere i loven opregnede lovovertrædelser, og retten finner grunn til å anta, at han påny vil begå noen forbrytelse av de i loven nevnte, skal den beslutte, at vedkommende efter at straffen helt eller delvis er avsonet, skal holdes i forvaring, sålenge det finnes påkrevet. Det er overlatt rettens skjønn om man mener, at vedkommende vil begå en ny forbrytelse. Et sådant skjønn er selvfølgelig meget vanskelig å avgi, hvis man ikke skal stille sig på det kjølige standpunkt, at enhver kjeltring er og blir en kjeltring. Skjønnen blir nu avgitt av alle landets dommere, og av de mest forskjellig sammensatte lagretter. Det er ganske naturlig, at man får en uensartethet som er forferdende. Mens man tidligere forvaret folk med endog et meget kort synderegister, ser det ut til at opinionen slår om, således at de dristigste innbruddstyver med et uhyggelig langt synderegister nu slipper fri.

En forvaringsdom er et så alvorlig inngrep i et menneskes rettigheter, at man først skulde anvende den, når alt annet var forsøkt og man står overfor personer som har erklært samfundet og dets lover krig. Men anvendes først forvaringen, må den også gjøres effektiv og det må være alvor. Det er derfor farlige forbrytere som forvaringen først og fremst må ramme og ikke de mere brysomme enn farlige. På de brysomme som driver rundt og småstjeler, bør man anvende tvangsarbeide i langt større utstrekning enn nu.

For å få en mere ensartet hevdelse av sikringen og forvaringen, bør der snarest mulig opprettes en sikringsnevnd som bør få til avgjørelse alle spørsmål som angår sikring og forvaring i det hele. Både innsettelse og løslatelse og særlig spørsmålet om forlengelse av tiden ut over det

maksimum som nu fastsettes av domstolene. Nu er det justisdepartementet som avgjør disse spørsmål efter uttalelse fra anstaltens læge, råd og direktør. Jeg kan vanskelig forstå, at en politisk statsråd vil ta det ansvar. Det er jo helt umulig for ham å sette sig inn i sakene og gå tilbunns i dem, og som regel ligger statsrådets interesser på langt andre felter enn de strafferettslige. Og hvorfor skal han resikere politisk storm på strafferettslige personspørsmål. Han må da ha nokk med de politiske. Og fengselsstyrets chef, som er statsrådets nærmeste rådgiver, tar på sig en oppgave som uten tvil vil tyngde ham langt mere enn hele hans øvrige arbeide.

Ut fra et samfundsmessig og rettferdig synspunkt vil man opnå en langt mere effektiv og rettferdig og ensartet avgjørelse, hvis man la det hele inn under en nevnd bestående av en dommer, en fengselsmann, en læge og selvfølgelig en kvinne. Utgiftene til en sådan nevnd vil bli bagatellmessige i forhold til de store goder som man opnår.

Ved siden herav bør det være en forutsetning at enhver sikrings- og forvaringsanstalt samt ethvert landsfengsel utstyres med en fullt utdannet psykiatriker som ofrer sig helt og holdent for anstalten og dens belegg.

Jeg kan ikke godt forlate sikringen og forvaringen for jeg får nevnt et par ord om, hvad disse institusjoner egentlig er for noe. Det er fullt på det rene, at ingen av delene er straff. De dømte skal kun, efter at straffen er sonet, opbevares på en måte som sikrer samfundet mot at de begår straffbare handlinger. Deri ligger, at den måte som man behandler dem på, må være noe mildere enn et strengt straffefengsel, skjont straffen jo som bekjendt har tapt adskillig av den strenghet som den oprindelig har hatt. Loven fastsetter ikke på hvilken måte forvaring skal skje og heller ikke efter hvilke prinsipper. Dengang loven blev vedtatt, tenkte man kun på, at det skulde bli noen få forvaringsfanger, og at det nokk skulde la sig gjøre å anbringe dem. Denne mangel på klare linjer bragte forvirring og unødig

uro blandt dem som skulde forvares, og det forvaringsreglement som justisdepartementet endelig ga 1½ år efter loven var vedtatt, løste ikke de spørsmål som var brennende i denne sak. Det bestemte nemlig at tvangsarbeidshuset Opstad skulde ta imot forvaringsfanger, om hvem der ikke blev truffet annen bestemmelse. Likeledes blev det bestemt, at forvaringsfangene skulde behandles efter det gjeldende reglement for den anstalt som de er anbragt i. Den eneste fordel som de fikk, var at de straks skulde begynne i II klasse, men det var ikke noen særlig fordel, fordi de fleste allerede i fengslet var nådd så langt. Selve forvaringen byr således ikke noen serfordel ut over straffen. Overflytningen til Opstad anser de aller fleste forvaringsfanger ikke som noen fordel, da de ikke setter pris på utearbeide, og de klimatiske forhold på Opstad alltid vil virke sjenerende for de fleste. De blir også der isolert fra alle besøk og kommer langt vekk fra det miljø og de omgivelser som de setter pris på, selv om de vet at murene skiller dem fra det.

Og forvaringsfangene har selv fra begynnelsen av fått et feilaktig syn på forvaringen. De trodde den skulde by på større rettigheter. De vilde læse aviser og røke, spille kort, gå i egne klær og så arbeide litt ved siden av hvis det passet dem. Det er dessverre så, at de i dette sitt syn blev bestyrket av våre dommere og politi, som i en altfor stor grad har fremholdt at forvaringen ikke er straff men kun frihetsberøvelse og fremholdt, at der vilde følge mange rettigheter med den. Nu ser det endelig ut til at det er gått op for de fleste, at forvaringen teoretisk sett er forskjellig fra straff men ikke praktisk. Forholdene vil aldri bli tilfredsstillende, før man får en egen forvaringsanstalt. I en sådan måtte man kunde tilstå forvaringsfangene en del rettigheter, som man ikke kan gi dem i et fengsel. Men dette spørsmål kan ikke løses, før det nye landsfengsel blir ferdig. Da kan Akershus bli forvaringsanstalt. Det vil sikkert greie sig til det, når man får skilt ut og overført til cellefengsel alle de forvaringsfanger, som på grunn av sin farlighet ikke egner sig til behandling i fellesanstalt.

Man kunde allerede straks opnå å lette belegget på Akershus betydelig, ved å få en bestemmelse i straffeloven som man har i Danmark. Den danske borgerlige straffelov av 15. april 1930 fastsetter nemlig i § 37, at fanger som er svekket av drikkfeldighet, kan, når det på grunn av deres tilstand må antas at straffen ikke vil ha den tilsiktede virkning på dem, efter innstilling av anstaltens styre, av fengselsvesenet midlertidig eller for resten av deres straffetid overflyttes til arbeidshus. Denne bestemmelse gjelder selvfølgelig ikke forvaringsfanger. Ved en sterkere håndhevelse av løsgjengerloven, og ved en bestemmelse som den av mig nevnte, vil man lette fengslene for endel forbrytere, som ut fra sitt miljø og sine handlinger hører tvangsarbeidshusene til. Dermed er vi kommet over til et stort og viktig kapittel i vår kriminalpolitikk, nemlig behandlingen av løsgjengere, drikkfeldige, smuglere, gauker og hjemmehjelpere. Disse trenger en særegen behandling i tvangsarbeidshusene.

Tvangsarbeide

er ikke straff i teorien, men dog i praktisk forstand. Det utføres i egne anstalter og har sine egne reglementsbestemmelser. Av tvangsarbeidshus har vi Opstad på Jæren, som er anlagt i 1915 og i år utbygges til en av de mest moderne anstalter i Europa. Arbeidshuset vil efter utvidelsen gi plass for ca. 345 mann, hvorav 311 i selve hovedanstalten og 34 i dets umiddelbare nærhet. Dertil kommer en veiarbeiderkoloni på 24 mann, som ligger 3 mil fra arbeidshuset, og hvor der hersker overmåte frie forhold.

Et tvangsarbeidshus' oppgave er i første rekke å tilvenne de mennesker regelmessig arbeid, som ikke vil arbeide, men liker bedre å ernære sig av lyssky trafikk og drive omkring og fekte og bettle. Man skulde i første rekke ta sig av dem, som ikke er egentlige forbrytere av fag, men nærmest som følge av sin lyssky trafikk. Det blir således ikke i første rekke de aktive, men de passive forbrytere, man skulde ta sig av.

Ved en effektiv håndhevelse av løsgjengerloven skulde man opnå å samle op en stor del av dem, som gjør vårt samfund utrygt ved sin assosiale livsførsel, som aldri setter dem i forbindelse med et virkelig dagsverk. Man må ikke blande disse sammen med folk, som virkelig vil ha arbeide, men ikke kan få det, fordi samfundet ikke er således utrustet, at det kan skaffe arbeide til alle, som vil ha det. Men da Opstad er den eneste moderne anstalt, man har utenom Botsfengslet, er det ikke grenser for alle de mennesker, som man vil anbringe der. Sikringsfanger, forvaringsfanger, drukkenbolter, løsgjengere, rusdrikkere og andre, som undrar sig pålagt arbeide efter fattigloven. En sådan sammenblanding svekker behandlingen og skaper uensartethet i belegget. Det er også helt uriktig å blande sammen de rene alkoholister med forvaringsfanger. Forholdet er nu bedre efter at Hovelsåsen er utvidet, og vil bli ennu bedre, når man engang får råd til å sette ut i livet loven av 26. februar 1932 om edruelighetsnevnder og behandlingen av drikkfeldige. Når denne lov blir satt ut i livet, bør man opheve løsgjengerlovens bestemmelse om drukkenkap og overføre alle de drikkfeldige til kuranstaltene, som bør utbygges med sikre avdelinger i den utstrekning, som det er nødvendig.

Formålet med tvangsarbeide bør være å lære de arbeidsky mennesker til å føre et sosialt liv. Den danske straffelov uttaler meget riktig, at behandlingen i arbeidshusene ikke bør være hårdere enn hensynet til disiplinen og arbeidspliktens oppfyllelse krever. Arbeidshusets styrelse kan tilstå dem, der ved god opførsel har gjort sig fortjent dertil, en ubegrenset utgangstilladelse. Her hjemme har vi på Opstad søkt at ordne livet i arbeidshuset ut fra de grunnprinsipper, som hersker i det fri liv, at der må jevnt arbeide til for å opnå noe i livet. Der er fastsatt arbeidspenger for all arbeide som utføres. Disse kan gå op til kr. 1.10 pr. dag. For disse penger kan karene opnå en rekke goder, som de selv maa betale. De kan få tobakk,

snus, skrive- og legnesaker, forskjellige toilettgjenstander, holde blader som Sportsmannen, Allers, Hjemmet og gjennomgå kurser ved Norsk korrespondanseskole. Der sørges for undervisning i norsk og i fremmede sprog, og foruten kirkegang har vi kino en gang i måneden og foredrag, når vi kan få noen til å besøke oss. De, som er i kolonien, har adgang til å gå ute i sin fritid, og de, som er anbragt i veiarbeiderkolonien, får holde de dagsaviser, de selv ønsker. Man finner her en meget broket samling aviser, og man har aldri hatt noen ulempe av avislesningen. Dertil har de radio, som de får bruke som de vil. Hvor det gjelder normalt utviklede tvangsarbeidere, viser det sig, at man ikke skal være for engstelig for å gi dem friheter. Rømninger og disiplinærbrudd forekommer langt mere sjelden hos de mennesker, som behandles med den tillid og frihet, som man finner forsvarlig, enn hos dem, som må holdes under strengt opsyn. Jeg har satt folk i kolonien, som jeg i mine første direktørår aldri turde slippe utenfor hovedanstalten, og det er gått utmerket. Men tvangsarbeidere må behandles individuelt og ikke efter synderegister, og man må konsekvent være yderst observant, når det gjelder de unormale. Utgiftene ved den frie behandling på veiarbeide blir halvparten av, hvad det koster i en anstalt. I siste regnskapsår kostet hver mann på Opstad kr. 1262,90 og i veiarbejderbrakken kr. 624,15. Det viser sig, at det både individuelt og økonomisk er en stor vinding at forsøke den moderne kolonibehandling så langt råd er.

Det er uten tvil, at et tvangsarbeide virker samfundsgavnlig og er heldig for de enkelte individer. Når man ikke opnår større resultater ved løslatelsen, er det ene og alene fordi samfundet for tiden er således, at det er umulig å eksistere for de løslatte.

Det lar sig ikke omdisputere, at tider, som vi nu gjennomgår, likefrem skaper forbrytere, og hindrer de fleste, som løslates, selv om de har de bedste fortsetter, til å greie sig som hederlige mennesker. Derfor er en av de aller største

samfundsoppgaver, som vi idag har, å reise en riksaksjon mot arbeidsløsheten. Derved vil mange sosiale onder forsvinde og fengslene langsomt og sikkert avfolkes.

Kriminalistens største oppgave er å stanse tilgangen til den grå forbryterskare og ikke å finne den mest hensiktsmessige anvendelse for den. Hærledelsens oppgave må for denne hærs vedkommende ikke gå ut på å øve de enkelte op til fortsatt krig mot samfundet, men å avvebne hver enkelt på den for dem fornuftigste måte.
